

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНИХ КОМУНІКАТИВНО-ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО МЕНЕДЖЕРА

У нових соціально-економічних умовах становлення вітчизняного бізнесу суттєво зростають вимоги щодо підготовки майбутніх менеджерів, що, у свою чергу, порушує нові навчально-виховні проблеми. Одним із оптимальних шляхів вирішення цього питання є застосування компетентнісного підходу до підготовки менеджерів у вищій школі. У зв'язку з цим забезпечення якості вищої освіти, підготовка конкурентоспроможних фахівців є актуальною теоретичною та прикладною проблемою професійної педагогіки.

У педагогічній науці активно обговорюється проблема організації та управління якістю освіти шляхом застосування компетентнісного підходу (В.М. Аніщенко, В.П. Бездухов, Н.М. Бібік, В.А. Болотов, Ю.В. Варданян, М.С. Волошина, П.І. Гайдай, Т.В. Добутько, Б.Д. Ельконін, Е.Ф. Зеєр, І.О. Зимня, Н.В. Кузьміна, О.І. Локшина, А.К. Маркова, А.І. Михайличенко, О.В. Овчарук, О.І. Пометун, Л.І. Парашенко, О.Я. Савченко, Н.О. Селезньова, В.В. Серіков, О.І. Субетто, Ю.Г. Татур, Т.І. Шамова, Ю.В. Фролов та ін.). Науковці досліджують різні його аспекти в освіті – від розуміння категорії "професійна компетентність" як складного багатовимірного феномена (М.С. Волошина, Б.Д. Ельконін, А.І. Михайличенко, П.І. Третьяков, С.О. Шишов), розкриття її змісту (В.П. Бездухов, А.К. Маркова, О.В. Правдина), моделювання процесу її формування (В.Н. Введенський, В.О. Болотов, В.В. Серіков), визначення ключових компетентностей (І.О. Зимня, Г.К. Селевко, П.І. Третьяков, Т.І. Шамова) до проблеми формування компетентності в майбутніх фахівців у системі вищої освіти, визначення змісту понять (О.І. Мармаза, Т.М. Сорочан, Л.О. Троєльнікова). У публікаціях та монографіях вітчизняних та зарубіжних авторів головна роль компетентнісного підходу в системі вищої освіти вбачається в підсиленні практичної орієнтації освіти, виходячи за межі "ЗУНівської" освіти. Головною особливістю компетентнісного підходу, на думку С. Адама, є перенесення акцентів з процесу навчання на його результати, якими є компетенції [1]. Приєднуючись до такої думки, А. Андрєєв, В. Болотов, В. Серіков та І. Чемерис пропонують зосередитись у процесі компетентнісного навчання не на поінформованості студентів, а на їхніх уміннях використовувати інформацію для вирішення проблем, що виникають у всіх видах діяльності та сферах взаємовідносин [2]. Отже, нагальною потребою в зміні пріоритетів вищої освіти є підсилення її практичної зорієнтованості.

Незважаючи на вагомий доробок ще недостатньо у цілісному вигляді досліджені питання, пов'язані зі з'ясуванням гуманітарних характеристик управління якістю підготовки майбутніх менеджерів до міжкультурної комунікації в умовах реалізації компетентнісного підходу до освіти.

Мета статті – визначити роль компетентнісного підходу до професійної підготовки майбутніх менеджерів з огляду проблеми управління якістю підготовки фахівців у вищій школі.

Перехід вищої професійної освіти на нові державні освітні стандарти потребує оновлення змісту навчального процесу, розробки і втілення нових технологій, які дозволяють задовольнити потребу у висококваліфікованих, професійно мобільних фахівцях, здатних швидко адаптуватись у стрімко змінюваних умовах сучасного суспільства. У зв'язку з цим загострилась актуальність проблем якісної професійної підготовки фахівців у системі вищої професійної освіти. Якість підготовки випускника як соціальне замовлення університету визначається через вимоги до студента, коли традиційна характеристика якості – рівень отриманих знань – трансформується в інший результат освіти – компетентність у різних галузях життєдіяльності студента, стійку мотивацію до навчання впродовж усього життя [3]. Якісна професійна освіта сьогодні – це засіб соціального захисту, гарант стабільності професійної самореалізації людини на різних етапах життя. Управління якістю освіти – напрям регулювання освітнього процесу, завданнями якого є забезпечення необхідного професійного рівня підготовки фахівців, здатних ефективно виконувати свої обов'язки в тій чи іншій професійній галузі в умовах стрімкої зміни середовища функціонування спеціаліста [5: 28].

Сучасне суспільство висуває принципово нову сукупність цінностей, підґрунтям якої є загальна компетентність, а як одну з її складових – міжкультурну комунікативно-професійну компетенцію фахівця.

З огляду на розширення зв'язків у полікультурному світі особливим попитом користується особистість, яка володіє практичними вміннями взаємодії з представниками іншої культури. Таке вміння розглядається нами як міжкультурна комунікативно-професійна компетенція. Під цією компетенцією ми розуміємо інтегративну якість особистості, що забезпечує ефективну взаємодію з представниками інших країн та участь у міжкультурній комунікації.

Процеси, які зараз відбуваються в Україні, істотно змінили функції освіти. Вона перетворюється на важливий фактор сталого економічного та соціокультурного розвитку суспільства в цілому. Формування єдиного світового освітнього простору висуває нові вимоги до підвищення якості освіти. Зауважимо, що якість підготовки майбутніх менеджерів визначає майбутнє держави та суспільства, внаслідок чого розвинені країни приділяють особливу увагу питанням якості освіти, що знайшло відбиття в матеріалах Болонського процесу. Підвищення якості підготовки майбутніх фахівців у вищій школі потребує принципово нових підходів до управління якістю освіти.

Уведення терміна "компетентність" у світову практику освіти пов'язане з рішеннями Ради Європи (Рада культурної кооперації), які наголошують на впровадженні компетентнісного підходу до оцінки якості освіти. Проте поняття компетентності потребує уточнення й доповнення. Отже, компетентність – це не лише наявність значного обсягу знань, умінь, навичок і досвіду, але й уміння актуалізувати їх у потрібний час у певних обставинах. Таким чином, компетентність розглядається як багатофункціональний інструмент визначення якості професійної освіти.

Практика показує, що реалізація компетентнісного підходу до розвитку сучасного фахівця сприяє досягненню основної мети освіти – підготовки кваліфікованого фахівця, конкурентоспроможного на ринку праці.

За умови реалізації компетентнісного підходу при вирішенні проблеми управління якістю підготовки майбутніх менеджерів до міжкультурної комунікації робиться наголос на формуванні компетенції як студентів, так і викладачів. Усі

зміни спрямовуються на професійний та особистісний розвиток студентів. Ці два компоненти можна об'єднати в поняття "професійна компетентність", яка обіймає професіоналізм, творчі здібності, високий інтелект. Способи, форми та шляхи розвитку професійної компетентності студентів розглядаються, з одного боку, як робота студентів над самоосвітою, самовдосконаленням, а з іншого – як діяльність освітньої системи університету, яка створює можливості для адекватного розвитку особистості з урахуванням її здібностей та потреб [6].

Система освіти покликана формувати соціально значущі характеристики особистості та відповідати актуальним соціокультурним потребам особистості та суспільства. Одним з найважливіших аспектів цієї проблеми є формування такої особистісної характеристики, як здатність і готовність до міжкультурної комунікації для особистісної та професійної соціальної взаємодії, а в цілому – мова йде про міжкультурну комунікативно-професійну компетенцію як фактор підготовки висококваліфікованих спеціалістів. При цьому компетентнісний підхід не випадковий, тому що компетентність як якість підготовки фахівця стає домінуючим фактором у системі освіти, дозволяє прогнозувати більш гнучку соціальну поведінку студента, передбачає ефективність виконання ним певних соціальних ролей, визначає конкурентоспроможність особистості та є запорукою її успішного функціонування в соціумі.

Зараз потрібні освічені креативні менеджери, які повністю відповідають сучасним вимогам і поєднують у собі такі знання: економічні, фінансові, культурні, правові, управлінські та ін. Професійна діяльність сучасного менеджера характеризується різноманітністю професійних функцій, проте, незважаючи на значущість професійної підготовки менеджерів до міжнародної діяльності, на даний момент відсутні спеціальні дослідження про підготовку майбутніх менеджерів до міжкультурної комунікації. Необхідно також дослідити педагогічні умови формування цього виду професійної компетенції менеджера у процесі професійної підготовки у вищому навчальному закладі.

Міжкультурна комунікативно-професійна компетенція менеджера передбачає знання і дотримання ним соціальних норм і правил поведінки, які встановлені культурою держави. Слід зауважити, що більшість менеджерів не володіють такою компетенцією, а система формування цієї компетенції й зовсім відсутня. Компетентнісний підхід в організації професійної підготовки менеджера відображається в рішенні першорядної проблеми надбання необхідних знань через професійну освіту.

Проблема міжкультурної комунікативно-професійної компетенції студентів-майбутніх менеджерів у наш час являє собою відбиття об'єктивних потреб суспільства в підготовці фахівців. Актуальність цієї проблеми визначається наступним протиріччям: між потребою вдосконалення якості освіти за рахунок формування додаткових умінь і навичок у сфері міжкультурної взаємодії, які розширюють функціональні можливості в професійній галузі, та нерозробленістю механізмів їх реалізації, зокрема, недооцінюванням даної вимоги до підвищення можливості адаптації та саморозвитку, недостатністю цілеспрямованої роботи з підвищення мотивації вивчення іноземної мови як основи міжкультурної комунікації, а також незадовільним ознайомленням з міжнародними програмами, унаслідок чого виникає серйозна незадоволеність якістю підготовки фахівців до професійної діяльності.

Сутність компетентнісного підходу у формуванні міжкультурних комунікативно-професійних якостей майбутнього менеджера ми вбачаємо в оновленні змісту освіти в бік практичної спрямованості. З цієї позиції мета освіти – створити умови для успішної особистісної та професійної адаптації студента в сучасному світі.

Сучасні реалії потребують формування нового типу менеджера, здатного ефективно працювати в нових соціально-економічних умовах. У сучасному світі потрібний менеджер, який володіє розвиненою культурною самосвідомістю та здатний до успішної взаємодії з представниками інших культур. Культурна глобалізація передбачає формування спільних для всіх культур світу форм і структур, що забезпечують комунікацію між окремими представниками, між групами та між культурами. Під час міжкультурного діалогу в рамках кожної цивілізації, яка приймає участь у діалозі, формуються структури та механізми, що дозволяють розширювати зв'язки з іншими культурами, легше засвоювати їх зміст. Окрім цього формується підґрунтя крос-культурної взаємодії. Адже сучасний менеджер повинен вміти встановлювати партнерські взаємини спілкуючись з іноземним діловим партнером, усвідомлювати вплив культурних факторів на підприємницьку діяльність. Сучасний менеджер мусить бути здатним розуміти, цінити та поважати чинники, зумовлені культурою, та які впливають на сприйняття, мислення, оцінку і дії, як свої, так і інших людей, та, виходячи з цього, будувати нову схему дії.

У зв'язку з цим досить актуальною стає проблема формування досвіду міжкультурної комунікативно-професійної компетенції майбутніх менеджерів, бо від наявності в них такого досвіду залежить якість міжкультурної взаємодії у сфері міжнародних відносин. Згідно з парадигмою міжкультурної комунікативно-професійної компетенції, провідна роль в освітньому процесі повинні належати культурним і соціокультурним цінностям, що дозволяє організувати їх як культурно значущу взаємодію суб'єктів. Міжкультурно-орієнтована спрямованість процесу навчання повинна характеризуватися наступними чинниками: спрямованістю на міжкультурно-орієнтовану освіту; організацією навчально-виховного процесу в дусі діалогу культур, а також усвідомленням себе суб'єктами діалогу; вмінням використовувати іноземну мову як засіб міжкультурної комунікації [4].

Таким чином, створення в процесі професійної підготовки майбутніх менеджерів міжкультурно-орієнтованого педагогічного простору є однією з головних умов удосконалення процесу формування міжкультурної комунікативно-професійної компетенції студентів, а отже й підвищення якості підготовки фахівців у вищій школі.

На думку автора, для відтворення здатності та готовності менеджера до виконання завдань відповідного рівня складності слід спрямувати вищу професійну освіту на компетентнісну модель фахівця, яка реалізується за умов компетентнісного підходу до освіти. Оцінюючи якість професійної підготовки, особливу увагу слід приділяти відповідності студентів-майбутніх менеджерів вимогам спеціальності. Саме компетентність є новим критерієм якості освіти, компонентом потенційної якості підготовки студентів, адже вона дозволяє оцінити професійну та соціальну підготовку студентів.

Діяльність менеджера в сучасних умовах як ніколи пов'язана з необхідністю вирішення постійно виникаючих різноманітних ситуацій. Однак за традиційної системи навчання студентами-майбутніми менеджерами відбувається засвоєння готових знань і зразків діяльності. Проте, не існує єдиного рішення для усіх випадків. Залучення складних проблемних ситуацій у професійну підготовку менеджерів, прийняття та їх аналіз студентами, пошук шляхів їх вирішення, оцінка результатів, – усе це підіймає підготовку менеджерів на якісно новий рівень. Звідси, стає очевидним,

що професійна підготовка менеджерів у вищій школі повинна бути доповнена педагогічною метою – формування міжкультурної комунікативно-професійної компетенції.

Під час навчання студент набуває знань, умінь та навичок, які втілюються у комплекс компетенцій, які згодом складають компетентність фахівця. Ми згодні з О.І. Субетто, що компетенція як потенційна якість знаходиться в студента як знання, яке втілюється в поведінці в певних професійних ситуаціях.

Сформована й розвинена міжкультурна комунікативно-професійна компетенція як компонент професійної підготовки дозволяє студентам-майбутнім менеджерам:

- долати психічний стрес, улагоджувати конфлікти, фінансові проблеми, враховувати розбіжність політичних систем;
- бути здатними до ефективної комунікації (вміння спілкуватись з "іншими", долати непорозуміння між "своїми" та "іншими", умінь користуватися різними комунікативними стилями);
- бути здатними будувати міжособистісні стосунки (розуміти почуття інших людей, розуміти та орієнтуватися в інших соціальних традиціях та звичаях, правилах поведінки) при діловому спілкуванні в умовах міжкультурної комунікації [7].

Досягнення нового якісного рівня – конкурентоспроможності студентів-майбутніх менеджерів у професійному навчальному закладі неможливе на основі традиційних підходів. Для того щоб встигати за вимогами часу, повинна відбутися інтенсифікація навчального процесу шляхом залучення до нього інтерактивних технологій навчання, створення психологічно комфортного середовища, що забезпечує умови підвищення якості підготовки фахівців.

У сучасній практиці навчання міжкультурної комунікації найбільш поширеними є такі практично спрямовані активні методи навчання як: тренінги, навчальні групові дискусії, case-study (аналіз конкретних, практичних ситуацій), ділові та рольові ігри. Зважаючи на те, що управління якістю освіти – це, передусім, стимулювання і регулювання діяльності суб'єктів навчального процесу для досягнення означеної мети, саме використання інтерактивних методів у навчанні дозволяє тим самим підвищувати якість підготовки фахівців.

Таким чином, компетентнісний підхід спрямовується на досягнення певних результатів, оволодіння необхідними компетенціями, що неможливо без набуття досвіду діяльності. Ми згодні з Ф.Ялаловим [8] щодо спрямованості компетентнісного підходу на досягнення певних результатів під час практичної підготовки майбутніх менеджерів. Спочатку студент оволодіває досвідом навчально-пізнавальної діяльності академічного типу, в якій моделюються дії фахівців, обговорюються теоретичні питання й проблеми. Далі засвоюється досвід квазіпрофесійної діяльності шляхом моделювання умов, змісту та динаміки реальної взаємодії учасників. Під час навчально-професійної діяльності студенти набувають реального досвіду встановлення міжкультурних контактів, підтримування відносин та успішної взаємодії з бізнес-партнерами. Звісно, все це стає можливим лише за умови бажання студентів отримати такий досвід, а ширше й освіти.

Отже, першорядним завданням освіти стає мотивація студентів, зокрема, мотивація до добровільної діяльності.

Процес підвищення якості освіти до рівня сучасних і перспективних вимог, як ми намагалися показати, потребує управління, яке повинне бути засноване на компетентнісному підході й враховувати усі чинники, які впливають на результати навчання. Таким чином, реалізація компетентнісного підходу до формування міжкультурних комунікативно-професійних якостей майбутнього менеджера в умовах університету дозволяє нам значно підвищити якість підготовки фахівців за рахунок формування особистості нового типу, удосконалення комунікативних умінь і навичок та підвищення професіоналізму.

Усе вищевикладене дозволяє зробити декілька загальних висновків щодо компетентнісного підходу як найважливішої педагогічної умови формування міжкультурних комунікативно-професійних якостей майбутнього менеджера.

По-перше, специфіка формування міжкультурної комунікативно-професійної компетенції майбутнього менеджера на основі компетентнісного підходу не є простим набором знань, умінь та навичок. Майбутній фахівець повинен не тільки володіти інформацією, скільки бути готовим до застосування своїх знань, умінь та навичок для розв'язання проблемних соціокультурних ситуацій при міжкультурній комунікації.

По-друге, на основі компетентнісного підходу відбувається формування ключових компетентностей, що є основою при формуванні міжкультурної комунікативно-професійної компетенції майбутнього менеджера. Понад те, цей підхід дозволяє по-новому поглянути на традиційну систему освіти та сприяє впровадженню нових технологій та методів навчання.

По-третє, компетентнісний підхід ініціює студентів до саморозвитку, самореалізації, культурного самовизначення. Він сприяє формуванню в студентів особистісного суб'єктивного досвіду – такого, що набувається людиною на різних етапах життя в умовах іншомовного соціокультурного середовища.

Перспективним напрямом подальших досліджень ми вважаємо виявлення взаємозв'язку між компетентнісним підходом як принципом формування особистості майбутнього менеджера та його комунікативно-професійною компетенцією, розкриття педагогічних умов реалізації цього процесу, аналізу можливостей різних навчальних дисциплін та розробки їхнього методичного забезпечення.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Адам С.* Использование результатов обучения (Using Learning Outcomes UK Bologna Seminar) // Болонский процесс: середина пути / Под ред. В.И. Байденко. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов. Российский Новый Университет, 2005. – С. 110-151.

2. *Андреев А.Л.* Компетентносная парадигма в образовании: опыт философско-методологического анализа / А.Л. Андреев // Педагогика. – 2005. – № 4. – С. 45-47.

3. *Бібік Н.М.* Компетентнісна освіта – від теорії до практики / Н.М. Бібік, І.Г. Єрмаков, О.В. Овчарук. – К.: Плеяда, 2005. – 120с.

4. *Быстрая Е.Б.* Формирование опыта межкультурной компетентности будущего учителя в педагогическом взаимодействии: автореф. дис.... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Е.Б. Быстрой. – Оренбург, 2006. – 46 с.

5. *Данилова Э.* Составляющие качественного образования, критерии и показатели их реализации / Э.В. Данилова //

Современное образование: ресурсы и технологии инновационного развития: Материалы всероссийской научно-методической конференции, Россия, Томск, 27-28 января 2005 г. – Томск: Изд-во Томск. гос. ун-та систем управления и радиоэлектроники, 2005. – 254 с.

6. Рылова Г.В. Влияние компетентного подхода на повышение качества подготовки будущих специалистов / Г.В. Рылова // Труды 5-й международной научно-практической интернет-конференции "Преподаватель высшей школы в XXI веке". Сборник 5. – Часть 2. – Ростов н/Д: Рост. гос. ун-т путей сообщения, 2007. – 464 с.

7. Субетто А.И. Система управления качеством в вузе (модель) / А.И. Субетто // Квалиметрия в образовании: методология и практика: Материалы X симпозиума / Под научн. ред. Н.А. Селезневой, А.И. Субетто. – М.: ИЦПКПС, 2002. – 102 с.

8. Ялалов Ф. Деятельностно-компетентный подход к практико-ориентированному образованию / Ф.Г. Ялалов // Высшее образование в России. – 2008. – № 1. – С. 89-93.

Подано до редакції 19.08.09.

РЕЗЮМЕ

Процес підвищення якості освіти до рівня сучасних і перспективних вимог потребує управління, яке базується на компетентнісному підході та враховує всі чинники, що впливають на результати навчання. У статті розкривається роль компетентнісного підходу до підготовки фахівців-майбутніх менеджерів.

Ключові слова: компетентність, компетентнісний підхід, міжкультурна комунікація, міжкультурна комунікативно-професійна компетенція.

М.Н. Мрачковская

КОМПЕТЕНТНОСТНЫЙ ПОДХОД К ФОРМИРОВАНИЮ МЕЖКУЛЬТУРНЫХ КОММУНИКАТИВНО-ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КАЧЕСТВ БУДУЩЕГО МЕНЕДЖЕРА

РЕЗЮМЕ

Процесс повышения качества образования до уровня современных и перспективных требований требует управления, которое основывается на компетентностном подходе и учитывает все факторы, влияющие на результаты обучения. В статье раскрывается роль компетентностного подхода к подготовке специалистов – будущих менеджеров.

Ключевые слова: компетентность, компетентностный подход, межкультурная коммуникация, межкультурная коммуникативно-профессиональная компетенция.

М.М. Mrachkovskaya

THE COMPETENCE APPROACH TO FORMING INTERCULTURAL COMMUNICATIVE AND PROFESSIONAL TRAITS OF FUTURE MANAGER

SUMMARY

The process of increasing the quality of education to the level of modern and perspective requirements needs management based on the competence approach and considers all factors influencing education results. The article demonstrates the role of the competence approach in training prospective managers.

Keywords: competence, the competence approach, intercultural communication, intercultural communicative and professional competence.
